

Újratájolás

6. Kastélypark nyári művésztábor

KESERÜ KATALIN

Teleki-kastély, Gernyeszeg (Gornești), 2019. VII. 29. – VIII. 12.

A Kastélypark-alkotótelepek sorozata Knyihár Amarilla és Pokorny Attila képzőművészek tervezete alapján indult 2014-ben, a Gernyeszegi Teleki Kastély Egyesület elképzeléseivel összhangban. A Teleki-család ugyanis 2006-ban visszakapta a magyarországi barokk építészet Grassalkovich-típusúnak nevezett kastélyai körébe tartozó gernyeszegi (Maros megye) épületet és különleges parkját, viszont nem kapták vissza a család által a 17. század óta birtokolt kastély fenntartását lehetővé tévő földeket. Így alapvető kérdés az egykor Erdély ékességének nevezett, ma erősen leromlott állapotú épület helyreállítása, értékeinek megtartása. Lehetőségként kínálkozik ehhez a kulturális célú átfunkcionálás, s ebben a folyamatban fontos lépés volt a művészek kezdeményezése. A kastélyban és parkjában folyó alkotómunka (erdélyi, magyarországi és külföldi művészek részvételével), a homlokzati teremsorban bemutatott kiállítások, az évente gyarapodó gyűjtemény bizonyára hozzájárulnak a kastély ismertségéhez, ezáltal talán a jövőjéhez is.

Annyi művésztelpről tudhatunk manapság szerte a világon, amennyiről senki nem álmodott korábban. Miért érdekes köztük pont a gernyeszegi művésztábor?¹ Az egytémájú nyári workshopoktól, szimpozionoktól eltérően az alkotótelepeken és -táborokban mindenki a maga munkáját folytatja új inspirációkat kapva a környezettől, beleértve a társakat is. A Kastélyparkban ezek az egykor megtervezett természetből, a 18-19. század során a művészet és a természet közt összhangot találó és teremtő „magas” kultúrából is eredhetnek. A park ritka kincseihez tartozik – a magas talapzatokra rakott, csavarodó testükkel szinte körbe forduló mitológiai szoboralakok, illetve a várak történelmi törpeszobrai maradványain kívül – egy kerek oszlopra állított lótuszbimbó, az újjászületés buddhista szimbóluma is a bejáratnál. A múlt mellett a távolról érkezőket az erdélyi táj és a hozzájuk kötődő kultúra is megragadhatja. Mindazonáltal Gernyeszegen is volt téma: az idén a Párhuzamos valóságok, ami épp az egyidejűleg itt dolgozók különböző gondolkodását is jelentheti.

Magyarországon nincs kifejezetten és tartósan a természetművészetnek szánt (a jelentését is szigorúan vevő) alkotótábor, s Erdélyben is meg-megakadnak az ilyen

kezdeményezések. Gernyeszegen korábban számos természetművészeti alkotás született, köztük a marosvásárhelyi, most Magyarországon élő Pokorny Attilától.² Az alkotó gesztusok új életre keltik, ami halódik a természetben. A világéletében fával foglalkozó dél-tiroli Paul Feichter figyelme sem kerülhet

foto: Pokorny Attila

HERMAN LEVENTE: *A Minicter*, 2019, olaj, vászon, 170x130 cm

el például az az öreg fa a parkban, melynek törzse kettévált, eldőlt, és így egy ívet alkot. Más, már kivágott fáktól kölcsönzött és megtisztított elemekkel hatalmas szemmé alakítva a pusztulás stádiumában új funkciót kapott. Az ilyen figyelmes „kis gesztusok” mellett a természet pusztulása a legnagyobb civilizációs téma ma (öko-art). Az eredetileg környezetvédelmet (majd Nagyváradon képzőművészetet) tanult Kovács Kinga tanulmányai kezdetétől fogva az ökológiai kérdések vizualizálását tekintette fontosnak, egy tekintélyes, földdel (is) töltött búzagömbbel hívja fel a figyelmet az „emberiség ökológiai lábnyomának” pusztítására. Búzaöldgömbje Gaiát, a legősibb női istenséget (Földanya) is elénk idézi, amint évmilliókig kitaró energiáját elvesztve „leereszt”, halni kezd, s vele együtt az is,

amit kultúrának, a ránk bízott világ anyagi és szellemi gondozásának tarthatunk, a mitikus világok alkotásától a természettel együttélés tudományáig bezárólag.

Nem ezt a „lábnyomot”, hanem egy valóságosat (karcsút és törékenyet) látunk a kastélyhoz vezető híd gerendáiba faragva, rézzel bélelve. Feichter Erdély kultúrájából is „készült”. A *Csodafa* című erdélyi szász népmese pásztorfiújának rézzé vált, csak az emlékezetben őrzött lába nyomát faragta a hídba, és domborította ki rézből, emléket állítva egy azóta el is menekült népnek, melynek meséiben ötvöződött a valóság és a képzelet, részeként egy talán egyetemes mítosznak a világfáról, életfáról, mely az emberi életet a természethez és az univerzumhoz köti. Ez a lábnyom tisztán fogalmazza meg azt a tudást a világról, melyre múlhatatlan szüksége lenne a (nem csak nyugati) civilizációnak.

miközben körgyűrűket támaszt maga körül, amint ezt tapasztalhatjuk, ha esik az eső. A pillanatnyi jelenséget „kőbe vésve” látjuk, miáltal a kő belső szépsége, színe is feltárul. Megáll az idő, s valahová a természet öröknek gondolt világába kerülünk, egy meditációs térbe, kertbe, ahol – keleti tapasztalat szerint – a pillanat és az örök összefügg. Természetmű vagy szobor? Hajdan, amikor a márvány szépségét csodálta az európai ember, azt egy-egy alak kifaragásával tették láthatóvá a mesterek. Ma fontosabb a „közönséges” anyag, egy apróság (akár egy haiku), hogy felismerjük és elgondolkozzunk az összefüggéseken. Javaslom: kerüljön ez a mű a park egy intimebb részébe, kicsit elkülönítve és persze védve. Készíthessen megállásra úgy, mint az ott lévő emlékművek, melyek funkciója egykor hasonló volt.

A kastélyparkba a 20. század elején került barokk-rokokó szobrok formái igézők, anyaguk azonban porladó, de – hála a részleges állagmegóvásnak – a kellem és kecs, amit megtestesítenek, ma is hat. Bíró József művészettörténész 1943-ban Júnó, Neptunusz, Pán, Vénusz, Ceres, Bacchus és Ganymedes ábrázolásaiént azonosította őket.³ Most a sérült, pusztuló anyag és

Fotó: Pokorny Attila

POKORNY ATTILA: *Cseppkővületek*, 2019, bazalt, méret

A beavatkozások vagy installációk egy új (vagy újra élő) közösségi kultúra/művészet alkotásai, melyet oly nagyon hiányoltak a modern – individuális – művészet korában a művészettel elmélyülten foglalkozók. A Kolozsvárt végzett Pokorny Attila „szobra”, földre rakott, megmunkált kővei élő példái a természet és mesterség összefüggésének a művészetben. A kastélypark menti Marosból vette a bazaltkőveket, melyek rejtett szépségét akarta felszínre hozni. Csiszolókoronggal mindegyikbe a korong forgásának nyomait őrző formát mélyített: kicsiny, fényesre polírozott medencéket, melyekben megül egy-egy kő esőcsepp,

Fotó: Pokorny Attila

PAUL FEICHTER: *A csodafa*, 2019, fa, domborított rézlemez, 50×50×2,5 cm

forma – s velük együtt a megszemélyesített, évezredekig élő vagy élőnek vélt alakok és kultúra mai állapota – lett a festészet inspiráló forrása. Az MKE tanárának, Gaál Józsefnek a porladó Ganümédészről⁴ festett portréja – miközben sötét színfoltjaival tovább bomlasztja azt – életre is kelti az egykor legszebb halandó fiút, akit ezért Zeus elrabolt, és örök ifjúsággal ruházott fel. Ám e *Rekonstrukció*ban nincs köszönet: a kép a kissé öntelt, nőies ifjúnak épp a testi szépségét (a halhatatlanságát) számolja fel – akár a képzeletet megcsúfoló valósághoz ragaszkodás, akár az évezredekig idealizált emberalak „leváltása” okán, hogy a még mindig ismeretlen, kibeszéletlen világok mélységeit tárhassa fel.

A kastélypark (a várak) tavát körülvevő, fejüket vesztett figurákat (törpéket) Gaál – talán a lenézettek iránti szolidaritásból vagy az egykori karikatúra természetét megismerendő – kiegészíti a portréin, és életművébe ágyazza, melynek egyik alaptémája az ember ritkának számító „típusai” (lásd a *Bohócok, Akárkik, Parasztok, Együgyűek, Antik* című sorozatait). Groteszknak és kegyetlennek, e műfaj és hangvétel a magyar művészetben alig létező együttesének mondhatnánk ezeket a „helyrehozott” testeket, melyek korrigálják az emberi létezés indokát egyre szimplább formákban és funkciókban megfogalmazó civilizációkat is. Efelé nyit a Marosvásárhelyre húszévnnyi Budapest – és közben az élesdi művésztelepek – után visszatért Herman Levente sokrétű figuratív világa is: olykor horrorisztikus módon eleveníti meg szülőföldje és személyes élete legendás alakjait, kegyetlen, de szívmengető történeteiket is.

Akár egy emlékezetszínházat is összeállíthatnánk a művésztelepen készült „szoborképekből”, melyek a valóságkutatás, -megismerés különleges dokumentumai. A mai, megváltozottként vélt művészi gondolkodásban az emlékezet változatlanul a jelenlévővé tétel egyik kiindulópontja. Az életre keltés élő festői gesztusokkal történik, melyek rávilágítanak a festészet performatív voltára, a festő és a vászon, a vászonra kerülő színek-formák-foltok

erdélyi táj ikonikus portréit festette meg, melyeken a hegyek szigetekként emelkednek ki a természet vélt „örökkévalóságából”, átalakítva és őrizve a „valóságot”.

Egészen másként működik az erdélyiek emlékezete. A marosvásárhelyi, Kolozsvárt végzett Szabó Anna-Mária képén a földtörténeti múlt hordozza hátán az egyik, saját talaját ott megtalált, faragott és megdőlт szobortalapzatot. (Korábbi munkái sötét, üres tereiben is „kiszolgáztatott, használaton kívüli” tárgyakat, alakokat vagy – besüppedő tájakban – egykori léteket jelenített meg.) A tájkép, az újkori festészet egyik legfontosabb műfaja, a táj tágassága folytán az idők és terek, a „tárgyas” való és a szellem (képzelet és gondolat), a természeti és az emberi alkotás együttesének prezentálására adott lehetőséget, de ma talán a legnagyobb feladvány. Hiszen minden populáris jelen- és jövőkép ellenére az egykori bizonyosság eltűnt. Szabó Anna képén üres a táj. Van viszont egy hatalmas, narancsvörös hajnali/alkonyati ég (és annak földi reflexei), melyet átszel egy hideg fehér fénycsóva: lehet, hogy egy repülőgép kondenzcsíkja, mégis az univerzum és a föld összefüggését jelzi. Az „élesdiek” kihűlt, színtelen erdélyi romtájai után erős ez a „színcsavar”: a Nap – a Csontváry-képek életteli univerzumát megteremtő „naplemente-színek” energiája – öncélúnak látszik. Felveti a kérdést: az időt a léthez, az egzisztenciához kötő Heidegger és a falurombolások után van-e értelme a térben kiterjedő időről gondolkodni?

A kérdés gyökeréig hatol a Nagyváradon, majd Kolozsvárt végzett Izsák Előd, akivel Anna-Mária egy műteremben dolgozott. Folyamatműve egy okoskarkötő számszerű és diagramokban rögzítő információi alapján

képesíti az alvás idején történő belső eseményeket. Ceruzával készült ábrája egyéni ritmusokat mutat. A belső élet objektív megismerésére és így a létező egzisztencia megmutatására törekvés átgondolt cél. Az adatok átformálása – ha nem is leng ki a művészet metafizikai irányaiba, de – a rajz és a geometrizált térítő művészi és emberi ideájának megfelelően történik. Sötét, majdhogynem plasztikus mélységeivel tűnik fel a mélyálmom szakasza, míg a könnyű alvásé, az álmok idejéé áttetsző. Így a mechanikus, biológiai-fizikai folyamatként felfogott élet helyett vagy mellett a külsővé vált belső egy még mindig ismeretlen, élő tér, világ érzékeny ábrájává vált.

A 2019-es Kastélypark-alkotótáborban készült művek különlegeseek. Nem csak azért, mert a helyszínt feladványnak tekintették. Megdöbbentő a pontosságuk mind szakmai tekintetben, mind költői és egyszerre poézisellenes voltukban, mellyel drámaivá változtatják a hagyomány, az anyag, a táj, az élet mai valóságát.

foto: Pokorny Attila

IZSÁK ELŐD: *Smart Drawing*, 2019, ceruza, papír, 70x100cm

intenzív kapcsolatára. A Pécselt DLA-zó Nagy Otília a színek energiáját érvényesítve fogalmazza át a park szobrait, azok mozdulatait (például Ceresét),⁵ szembesítve őket egymással vagy az épülettel. Nemcsak rekonstruál egy hajdani, életteli kontextust, de elevenné is teszi: a befogadás módját tolja el a történetitől az aktív, személyes és jelenlévő felé, újraszervezve a művészet ezen funkcióját. A lengyel Rafał Eret, mielőtt Gernyeszegre érkezett volna, barátaival bejárta Erdélyt, s a kastélyban az

Jegyzetek

- 1 Az art camp magyarítása azért célszerű, hogy a letelepedést is jelentő művészteleptől megkülönböztethetővé váljék az időszakos együttlét.
- 2 Lásd a 2015-ös Kastélypark-beszámolót az Artmagazin 83. számában
- 3 Fekete Albert – Sárospataki Máté: Erdélyi kastélyparkok szobordíszei. Transsylvania Nostra, 2015/1. https://epa.oszk.hu/03100/03141/00009/pdf/EPA03141_transsylvania_nostra_2015_1_011-019.pdf
- 4 Vagy Pánról? A kastélyismertető és Bíró személyazonosítása ebben az esetben talán nem helyes.
- 5 Bíró József egykori azonosítása szerint Vénusz lenne a festő által kiválasztott szoboralak.